

TAMPEREEN TEKNILLISEN YLIOPISTON ESIHISTORIAA

PAIKALLINEN AKTIIVISUUS AUTTOI TEKNILLISEN KORKEAKOULUOPETUKSEN KÄYNTIIN

Mervi Kaarninen

40 vuotta sitten, syksyllä 1965, aloitti Tampereella toimintansa Teknillisen Korkeakoulun sivukorkeakoulu, joka pian itsenäistyi Tampereen Teknilliseksi Korkeakouluksi (vuoden 2003 alusta Tampereen teknillinen yliopisto). Sivukorkeakoulu käynnistettiin nopean suunnitteluvaiheen jälkeen. Korkeakoulun onkin sanottu päässeen alkuun oveluudella. Tampereelle oli yritetty saada teknillisen alan korkeakouluopetusta jo paljon aikaisemmin. Seuraavassa tarkastelen Tampereen teknillisen korkeakouluopetuksen "esihistoriaa" nostamalla esiin erityisesti paikallisten vaikuttajien toiminnan korkeakoulukysymyksessä.

ALKU

Kun tehtaas tulivat Tammerkosken rannoille, tekninen tieto ja osaaminen tuotiin ulkomailta. Valtakunnassa tehtiin suunnitelmia 1830-luvulta lähtien teknisen koulutusjärjestelmän luomiseksi ja laadittiin mietintöjä eri komiteoissa. Kun vuonna 1857 oli esillä teknillisen instituutin perustaminen, ehdotettiin Tamperetta oppilaitoksen sijaintipaikaksi. Ehdotuksen takana oli ilmeisesti tamperelainen komitean jäsen, tehtailija Adolf Törngren (1824–1895).¹

Koulutusjärjestelmien uudistuspyrkimykset herättivät keskustelua lehdistössä. Kangasalta kotoisin ollut fennomaanijohdaja Agathon Meurman (1826–1909) esitti kritiikkiä virkamieskasvatusta ja samalla myös yliopistoa kohtaan. Hän perusteli tarvetta saada maahan korkeampiasteista teknillistä koulutusta: ”Tunnustaessamme, että korkeamman teknologisen oppilaitoksen aikaansaaminen on maassamme mitä tärkeintä, voinemme samalla myöntää, että tuskin

lienee sopivampaa paikkaa sellaiselle kuin Tampereen kaupunki monine suurine teollisuuslaitoksineen. Sijoittamalla oppilaitos paikkakunnalle, jossa sen oppilailla on tilaisuus saada jatkuvaa käytännöllistä harjoitusta, on myöskin helpompi välttää teoreettista yksipuolisuutta.”² Vuoden 1857 komiteassa – ja manufaktuurijohtokunnassa – esitetyt mielipiteet oppilaitoksen sijainnista sekä Meurmanin lehtikirjoitukset ovat osa laajaa kokonaisuutta, joka liittyy keskusteluun ja pyrkimykseen valtakunnan teollisuuden ja tuotannon kohottamiseksi. Vaikka Tampere ei olisi ollut realistinen sijaintipaikka perustettavalle instituutille, on mielenkiintoista että tällainen vaihtoehto nostettiin esille paikallisten miesten voimin. Helsinkiin, Vaasaan ja Turkuun perustettiin teknilliset reaalikoulut vuonna 1849. Helsingin oppilaitoksesta kehittyi Polyteknillinen opisto ja vuonna 1908 Suomen Teknillinen Korkeakoulu. Tampereella aloitti käytännöllisten teollisuusammattien koulutukseen tähtäävä teollisuuskoulu 1886.

Teknillinen opetus laajeni Tampereella, kun helmikuussa 1911 annetulla asetuksella perustettiin Tampereen teknillinen opisto, joka pohjautui viisiluokkaisen reaalityökurssiin. Samanaikaisesti kun uusi oppilaitos oli Tampereella käynnistymässä, Suomessa käytiin vilkasta keskustelua toisen, suomenkielisen yliopiston perustamiseksi.³ Useat kaupungit kiirehtivät perustamaan yliopistokomiteoita, ja paikalliset sanomalehdet tekivät innokkaasti työtä kaupunkinsa hyväksi. Myös Tampereella Aamulehti tiedusteli kesäkuussa 1911 paikallisten vaikuttajien mielipidettä kysymykseen, sopsisiko Tampere suomenkielisen yliopiston sijoituspaikaksi. Tamperelaiset suhtautuivat yliopiston tai korkeakoulun perustamiseen vuonna 1911 varovaisesti. Esimerkiksi rehtori Eino Sakari Yrjö-Koskisen mielestä piti ensin saada käynnistymässä oleva teknillinen opisto me-

nestymään.⁴ Kansantaloustieteen professori, kansanedustaja ja ministeri J. H. Vennola esitti joulukuussa 1917 yhteenvetdon 1910-luvun yliopistokeskustelusta.⁵ Hän analysoi koulutustarvetta suhteessa kunkin alueen erityispiirteisiin ja luonnosteli koko maata varten korkeakouluohjelman. Tampereelle Vennola sijoitti toisen teknillisen korkeakoulun:

”Taloudellisten voimien monipuolista mobilisointia suunniteltaessa ei voi unohtaa Tamperetta, joka on Suomen teollisuuselämän keskus. Tämä vilkas ja yritteliäs teollisuuskaupunki oli oikeutettu saamaan oman teknillisen korkeakoulunsa. Sitä ei tarvinnut suunnitella vanhan teknillisen korkeakoulun mallin mukaiseksi vaan korkeamman perussivistyksen saaneiden teknikoiden kasvatustajaksi teknillisiin johtotehtäviin – toisen teknillisen korkeakoulun aikaansaaminen

Tampereen kaupungin lahjoittamalle tontille Pyynekille valmistui vuonna 1915 koulutalo Tampereen teollisuuskoulua ja teknillistä opistoa varten. Teknillinen oppilaitos toimi rakennuksessa 1960-luvun alkuun asti. Kauppiin valmistuneessa teknillisen oppilaitoksen uudisrakennuksessa annettiin syksyllä 1965 opetusta ensimmäisille tamperelaisille tekniikan ylioppilaille. Kuva: Tampereen Teknillinen Seura.

hyväntahtoiseen kilpailuun tieteen ja tekniikan saavutuksista olisi terveellistä.”⁶

TAMPERE JA KYSYMYS TEKNILLISESTÄ YLIOPISTOSTA 1919–1923

Tampereen päättäjät aktivoituivat korkeakoulukysymyksessä keväällä 1919. Keskustelun aiheutti Tampereen teollisuuskoulun ja teknillisen opiston hallinnon uudistus. Teknillinen opisto ja teollisuuskoulu olivat hallinnollisesti eri oppilaitoksia, vaikka ne vuodesta 1915 lähtien olivat toimineet samassa rakennuksessa. Yhteistä koulutaltoa suunniteltaessa esitettiin ajatus oppilaitosten liittämistä yhteen. Teknillisen opiston opettajakunta antoi vuonna 1916 yhdistämisasiän suunnittelun tohtori Yrjö Kaukon tehtäväksi.⁷ Yrjö Kauko oli tullut vuonna 1912 Tampereen teknillisen opiston deskriptiivisen geometrian ja fysiikan opettajan virkaan. Hän oli valmistunut insinööriksi vuonna 1909 ja suorittanut tohtori-insinöörin tutkinnon Saksassa Karlsruhessa vuonna 1910. Vuodesta 1923 lähtien Kauko toimi Tampereen teknillisen oppilaitoksen fysiikan ja mekaniikan yliopettajana vuoteen 1934 asti. Vuosina 1922–1925 hän oli Tarton yliopiston professorina.⁸

Yrjö Kauko esitti oppilaitosten yhdistämistä syksyllä 1917. Tavoitteena oli hallinnon uudistuksen ohella tarjota jatko-opintomahdollisuus teknillisen opiston suorittaneille eli avata reitti korkeakouluun. Monien vaiheiden jälkeen ehdotusta päätettiin käsittelemään molempien oppilaitosten opettajien kokouksissa vasta keväällä 1919. Päämääränä oli perustaa Tampereelle oppilaitos, jossa toimisi teollisuuskoulu (ammattikoulu), teknillinen opisto ja teknillinen yliopisto. Erityisesti Yrjö Kauko ajoi teknillisen yliopiston perustamista oppilaitoksen yhteyteen.⁹

Samaan aikaan viritettiin keskustelu teknillisestä korkeakouluopetuksesta Tam-

pereen kaupungin valtuustossa, kun porvarillinen ryhmä käsitteli asiaa maaliskuun alussa. Ryhmään kuuluivat Teknillisen opiston opettajista Uno Jansson, Paavo Pero ja Birger Federley. Korkeakoulukysymys nousi tällöin esille myös Tampereen Teknillisessä Seurassa, joka oli 1900-luvun alkupuolen Tampereella merkittävä asiantuntijaelin. Sen jäsenistöön kuului paikallisia insinöörejä, arkkitehteja ja teollisuusjohtajia. Seuralta pyydettiin lausuntoa kysymyksiin, jotka käsitelivät kaupungin kehittämistä. Lehdistö oli pyytänyt Tampereen Teknillistä Seuraa nostamaan korkeakoulukysymyksen esille.¹⁰

Porvarillisen valtuustoryhmän kokouksessa Suomalaisen Yhteiskoulun rehtori Kaarlo Tiililä sai tehtäväksi laatia kirjoituksen Teknillisen Korkeakoulun (TKK) siirtämisestä Tampereelle.¹¹ Ilmeisesti valtuustoryhmän teknillisen opiston opettajaedustajat, joista ainakin Federley oli mukana Tampereen Teknillisessä Seurassa (sihteerinä ja puheenjohtajana), kiinnittivät huomion teknilliseen korkeakouluopetukseen. Kaarlo Tiililän kirjoitus julkaistiin Aamulehdessä jo 5. maaliskuuta. Siirtoesitys johtui siitä, että tällöin oltiin Teknilliselle Korkeakoululle hakemassa uutta paikkaa.¹² Tiililä perusteli ehdotustaan Tampereen asemalla monipuolisena teollisuuskaupunkina. Hän myös katsoi, että Tampereella oli tehty liian vähän korkeakoulukysymyksen eteen.¹³ Tiililä oli äidinkielen ja latinan opettaja. Valtakunnallisella tasolla hänet tunnettiin oppikoulumiehenä. Porvarillisessa ryhmässä Tiililää pidettiin kouluasioiden asiantuntijana sopivaksi kirjoittamaan siirtoasiasta. Ilmeisesti päälinjoista oli neuvoteltu yhdessä. Tiililän kirjoitus täytti tehtävänsä, kun se herätti vilkkaan keskustelun myös helsinkiläisissä lehdissä.¹⁴

Maaliskuun lopussa 1919 Birger Federley oli laatinut Tampereen Teknillisen Seuran kokoukseen realistisen muistion teknillisen korkeakouluopetuksen mahdollisuuksista Tampereella. Valtuusto oli jo

ehtinyt luovuttaa Ratinasta tontin korkeakoululle, ja paikallinen teollisuus oli kiinnostunut hankkeesta.¹⁵ Federleyn viestinä oli, ettei TKK:n siirto Tampereelle ollut mahdollinen. Kuitenkin teknillisen korkeakoulun perustamista Tampereelle tulisi ajaa voimakkaasti eteenpäin. Federley ideoi uudenlaista korkeakoulua, joka voisi keskittyä enemmän käytännön koulutukseen ja toimia yhteistyössä teollisuuden ja yritystoiminnan kanssa. Tampereella jo toimivat laitokset tarjosivat hyvät edellytykset yhteistyölle.¹⁶ Federleyn muistion tarkoituksena oli muokata maaperää suosiolliseksi Teknillisen oppilaitoksen yliopisto-osastoa kohtaan, koska seura antaisi asiasta lausunnon vuoden 1919 aikana.¹⁷ Muistio herätti vilkkaan keskustelun. Seuran jäsenistön mielestä maan ainoan TKK:n piti pysyä pääkaupungissa. Osa jopa vaati, että seuran pitäisi selvästi ilmaista kantanaan, että oppilaitos pysyisi Helsingissä.¹⁸

Monien vaiheiden jälkeen asetus Tampereen teknillisestä oppilaitoksesta annettiin 19. tammikuuta 1923. Sen mukaan oppilaitoksessa on kaksi oppilaitosmuotoa, teollisuuskoulu ja teknillinen opisto. Yliopisto-osastosta oli luovuttu jo vuonna 1920 eri osapuolien yhteisessä kokouksessa. Saman päivänä annettiin toinen asetus, joka koski Tampereen teknillisestä oppilaitoksesta päästettyjen oikeutta harjoittaa opintoja Suomen Teknillisessä Korkeakoulussa. Näin toteutui niin sanottu jatkuvuusperiaate. Teknilliseen Korkeakouluun pääsulle asetettiin tiukat pätevyysvaatimukset, ja vuosina 1923–1937 noin viidesosa (89) Tampereen teknillisen opiston suorittaneista ylitti karsintarajan.¹⁹

Teknillisen yliopiston perustamisyrittäjien teki mahdolliseksi oppilaitosten hallinnon uudistus, johon oli mahdollista luontevasti kytkeä teknillisen opiston käyneiden jatkokoulutusmahdollisuus. Teknillisessä opistossa oli opettajia, joilla oli suuri motivaatio kehittää oppilaitosta. Teknillinen yliopisto olisi nostanut myös opettajien status-

ta. Monilla opettajilla, kuten Yrjö Kaukolla, Paavo Perolla ja Kalle Poukalla, oli tohtorintutkinto, ja he siirtyivät myöhemmin professoreiksi. Teknillisen yliopiston perustamisyrittäjällä oli selkeä yhtymäkohta myös Suomessa käynnissä olleeseen korkeakoulukeskusteluun. Tampereen kaupunki teki tässä vaiheessa konkreettisen yrityksen kiirehtimällä lahjoittamaan tontin Teknilliselle korkeakoululle. Yllättävää on, että Tampereen Teknillinen Seura ei halunnut selkeästi asettua puoltamaan yliopisto-osaston perustamista. Seurassa oli toki henkilöitä, jotka kannattivat hanketta, mutta oli myös selviä vastustajia. Vastustajat eivät uskoneet, että opistosta valmistuneilla oli halua jatko-opintoihin. Jäsenistö ei myöskään halunnut kilpailua Teknillisen Korkeakoulun kanssa.

Tampereella keskusteltiin 1920- ja 1930-luvuilla koulutuskysymyksistä, ja ongelmana pidettiin sitä, ettei ylioppilastutkinnon jälkeen ollut jatko-opiskelumahdollisuuksia. Tamperelaiset nuoret siirtyivät Helsinkiin. Korkeakoulukysymys ei aktualisoitunut 1920- ja 1930-luvuilla – olihan Turussa aloittanut kaksi uutta yliopistoa, eikä realistisia mahdollisuuksia uusien korkeakoulujen perustamiseen ollut. Tampereen teknillinen opisto joutui sen sijaan jo 1920-luvun lopulla uudelleenjärjestelyn kohteeksi, ja se ehdotettiin siirrettäväksi Helsinkiin.²⁰

UUSI AIKA JA UUDET HAASTEET: TAMPEREESTA KORKEAKOULU- KAUPUNKI

Vuonna 1945 sotien jälkeen tehtiin epävirallisia esityksiä TKK:n eräiden osastojen siirtämiseksi Tampereelle. Nämä ehdotukset eivät toteutuneet. Pieni koulutuskysymyksiä pohtinut ydinjoukko ryhtyi järjestelmällisesti tekemään Tampereesta korkeakoulu-kaupunkia. Tällöin ymmärrettiin, että perinteinen teollisuus ei taannut kaupungin menestystä ja tarvittiin jotain uutta lisää-

Yhteiskunnallisen Korkeakoulun nopea laajeneminen henkilöityy Paavo Kolin rehtorikauteen (1962–1968). Koli oli edelläkävijä, jonka monet visiot ovat toteutuneet. Vuonna 1965 Koli ehdotti Tampereen korkeakoulujen organisoitumista korkeakoulukeskukseksi. Kuva: Tampereen yliopiston tiedotus.

mään kaupungin vetovoimaa.

Monen korkeakoulukysymyksiä pohtineen henkilön ensisijaisena tavoitteena oli aluksi saada Tampereelle teknillisen alan korkeakouluopetusta. Esimerkiksi Sulo Heiniö (1888–1956) – dipl.ins., kansanedustaja ja Tampereen teknillisen oppilaitoksen johtokunnan jäsen – esitelmöi vuonna 1945 Tampere-Seurassa aiheesta *Mitä korkeakouluja Tampereelle*. Hän oli valmis ottamaan Tampereelle minkä tahansa korkeamman oppilaitoksen, mutta kallistui teknillisen opetuksen puolelle. Heiniö kysyi, eikö osaa Teknillisestä Korkeakoulusta voisi sijoittaa Tampereelle, kun paraikaa olivat käynnissä neuvottelut sen uusista rakennuksista.²¹

Yhteiskunnallinen Korkeakoulu (YKK) muutti syksyllä 1960 Tampereelle. Kaupungilta saadun taloudellisen tuen ja voimakastahtoisien rehtorin Paavo Kolin (1921–1969) ansiosta YKK alkoi laajentua nopeasti. Tampereen korkeakouluhistoriassa kääntyi uusi lehti, kun syksyllä 1963 ryhdyttiin jäl-

leen julkisuudessa puuhaamaan teknillisen korkeakouluopetuksen saamista kaupunkiin.

Pirkanmaan kulttuurirahaston vuosijuhlassa 25.10.1963 Teknillisen oppilaitoksen rehtori Arvi Talvitie käsitteli insinööritutkintoon pohjautuvan teknillisen korkeakoulun perustamista Tampereelle. Aihe oli ajankohtainen, koska insinöörien koulutustarpeesta käytiin keskustelua ja eri kaupunkien kesken oli tulossa kilpailua uudesta teknillisestä korkeakoulusta. Talvitien mielessä oli sama malli, jota oli yritetty toteuttaa vuonna 1919, eli korkeakoulun perustaminen opiston yhteyteen.²²

Tampereen korkeakoulu yhdistys oli tehnyt merkittävää pohjustustyötä Yhteiskunnallisen Korkeakoulun Tampereelle muuton onnistumiseksi, ja yhdistys jatkoi työtä korkeakouluopetuksen laajentamiseksi Tampereella. Talvitien esitelmän jälkeen korkeakoulu yhdistys ehdotti, että Tampereen kaupunginhallitus asettaisi komitean suunnittelemaan teknillisen korkeakouluopetuksen aloittamista Tampereella.²³ Vuoden 1964 alussa kaupunginhallitus asettikin ehdotetun toimikunnan. Sen jäseniksi kutsuttiin Aamulehden päätoimittaja Jaakko Hakala, rakennushallituksen pääjohtaja Jussi Lappi-Seppälä, YKK:n rehtori Paavo Koli, toiminnanjohtaja Jaakko Liedes, vuorineuvos E. H. Liljeroos, Teknillisen Korkeakoulun sähkötekniikan professori Martti Paavola, rehtori Arvi Talvitie, FK Erkki Nieminen, DI, Valtion lentokonetehtaan isännöitsijä Harri Hietarinta, Nokian tehtaiden johtaja, dipl.ins. Väinö Richter, kaupakamarin toimitusjohtaja, varatuomari Matti Nahkola. Liljeroosista tuli puheenjohtaja ja Hakalasta varapuheenjohtaja.²⁴ Komitean jäseniä yhdisti vankka tamperelaistausta, vaikka osa oli siirtynyt pääkaupunkiin valtakunnallisiksi vaikuttajiksi, kuten Lap-

pi-Seppälä ja Paavola. Valiokunnassa oli hyvin edustettuna Tampereen teollisuus ja elinkeinoelämä. Lisäksi nämä teollisuusjohtajat olivat mukana Tampereen teknillisen oppilaitoksen neuvottelukunnassa. Teknillisen oppilaitoksen rehtori Talvitie oli itse oikeutettu keskustelun käynnistäjänä. Paavo Koli edusti Yhteiskunnallista Korkeakoulua ja hän oli jo 1960-luvun alussa saavuttanut mainetta valtakunnallisessa korkeakoulupoliitiikassa.

Valiokunta otti ensimmäiseksi kantaa kysymykseen, tutkittiinko pelkästään teknillisen korkeakouluopetuksen järjestämistä opistoinsinööreille. Talvitie halusi jatkaa tältä pohjalta. Kolin ja Halosen mukaan lähtökohdaksi piti ottaa normaali ylioppilaspohjainen teknillinen korkeakoulu. Kuitenkin Tampereen teknillisessä korkeakoulussa voitaisiin Helsinkiä paremmin ottaa huomioon opistoinsinöörien koulutus diplomi-insinööreiksi. Tampereella oli alkanut syksyllä 1964 opistoinsinöörien ylioppilaspohjainen koulutus.

Tampereen toimikunta huomasi pian, että uuden teknillisen korkeakoulun perustaminen oli iso valtakunnallinen kysymys. Insinööriopetuksesta pohdittiin valtion komiteoissa ja Teknillisen Korkeakoulun neuvottelukunnassa, jossa oli keksitty ajatus Tampereelle käynnistettävästä sivukorkeakoulusta. Yksimielisiä oltiin siitä, että insinöörien ja teknikkojen lukumäärää piti lisätä. Erimielisyyttä sen sijaan aiheutti kysymys, miten opiskelupakkoja lisättäisiin: rakennettaisiinko uusia oppilaitoksia vai laajennettaisiinko olemassa olevia. Erkki Laurila oli ehdottanut Oulun tiedekunnan laajentamista ja uuden teknillisen korkeakoulun perustamista. Professori Suomisen komitean työ oli vuonna 1964 vielä kesken ja siinä otettiin kantaa myös Tampereen kysymykseen. Ratkaistavana oli, tuliko uusi korkeakoulu perustaa Tampereelle vai Itä-Suomeen.²⁵

Kun eri tahot ryhtyivät toimimaan yh-

dessä, asiat etenivät nopeasti. Tampereella järjestettiin helmikuussa 1965 kokous, jossa oli mukana Tampereen kaupunginhallituksen asettama toimikunta, TKK:n neuvottelukunta sekä paikallinen teollisuus. Neuvottelu käytiin erittäin arvovaltaisella tasolla julkisuudelta salassa hotelli Tammmerissa. Paikalla oli useita vuorineuvoksia sekä kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikkö. Tampereen kaupunkia edusti apulaiskaupunginjohtaja Halonen. Puheenjohtajana toimi E. H. Liljeroos.²⁶

TKK:n neuvottelukunnan varapuheenjohtaja, vuorineuvos Paavo Honkajuuri esitteli teknillisen opetuksen laajentamista ja kertoi esille nousseesta vaihtoehdosta teknillisen korkeakoulun laajentamiseksi Tampereelle. TKK:n neuvottelukunta oli asettanut keskuudestaan toimikunnan kehittämään Tampereen suunnitelmaa. Laskelmissa oli todettu, että korkeakouluinsinöörien valmistumista oli lisättävä. Tässä vaiheessa oli kiirehditty Otaniemen rakennusohjelman toteuttamista, pyydetty valtioneuvostoa asettamaan komitea selvittämään teknillisen opetuksen tehostamista lukukausia ja työpäiviä pidentämällä sekä suunniteltu Teknillisen Korkeakoulun laajentamista Tampereelle sivukorkeakoulun muodossa.

Ennen Tampereella järjestettyä kokousta oli TKK:n neuvottelukunnassa tehty jo tarkkoja suunnitelmia. Tampereen opetuksesta huolehtisivat TKK:n professorit. Tampereen osasto olisi TKK:n hallinnon alainen. Tampereelle tarvittaisiin vain pieni kanslia. Apuopettajat hankittaisiin Teknillisen oppilaitoksen ja Tampereen teollisuuden piiristä. Tampereella käynnistyisivät rakennusosasto, koneosasto ja sähköosasto, ja kullekin osastolle olisi jo syksyllä 1965 otettava 20–50 oppilasta. Opiskelu suoritettaisiin kokonaan Tampereella eikä vain ns. pikkudiplomiin asti. Yksityiskohtainen toteuttamisohjelma oli saatava valmiiksi pikaisesti. Asia oli käsiteltävä TKK:n neuvottelukunnassa, TKK:n hallintokollegiossa

sekä kauppa- ja teollisuusministeriössä, joka tekisi esityksen valtion lisämenoarvioon. Tammerissa pidetyssä kokouksessa havaittiin, että Tampere-vaihtoehto oli tarkoituksenmukainen, kun siinä yhdistyivät eri tahojen intressit. Uudelle korkeakoululle oli vaikea saada rahoitusta, mutta koulutusta oli helppo lisätä ja perustaa uusia opiskelupaikkoja sivukorkeakoulun avulla. Tampere oli paikka, jossa oli vakavaa harrastusta asiaan.

Helmikuusta 1965 lähtien suunnitelmaa toteutettiin kiireellä. Teollisuuspiireissä oltiin yksimielisiä siitä, että uuden korkeakoulun sijaintipaikka olisi Tampereella. Käytännön syistä uusi teknillinen korkeakoulu käynnistettiin sivukorkeakouluna TTK:n alaisuudessa. Toukokuuhun 1965 mennessä oli jo tehty käytännön järjestelyjä koskien opettajia ja opetustiloja. Aluksi Tampereella tarvittiin kolme professuuria. Myöhemmin tarvittaisiin kaikkiaan 18 professoria ja kolme apulaisprofessuuria. Assistentit oli mahdollista saada Tampereelta. Tärkeää oli, että oppilaitse pyrkivät saisivat itse ilmoittaa halusivatko opiskella Helsingissä vai Tampereella. Näin varmistuisi, että oppilasaines oli Tampereella ja Helsingissä sama. Sivukorkeakouluajatus herätti sekä Helsingissä että Tampereella myös epäluuloa. Tampere oli lähtenyt hankkimaan itsenäistä korkeakoulua ja sai sivukorkeakoulun. Tampere kuitenkin kannatti sivukorkeakoulusuunnitelmaa, mutta jos hanke kariutuisi tai viivästyisi, olisi suunniteltava uuden itsenäisen yksityisen teknillisen korkeakoulun perustamista Tampereelle. Toukokuussa 1965 päätettiin, että Tampereen suunnitelma saatettaisiin yleisön tietoon mieluummin kauppa- ja teollisuusministeriön kuin minkään tamperelaisten elinten toimesta.²⁷

Asiat etenivät nopeaa vauhtia. Elokuussa 1965 eduskunta myönsi lisämenoarviossa 50000 mk Tampereella käynnistyvää TTK:n sivukorkeakoulua varten. Ministeri Esko Rekola on kertonut muistelmissaan, miten määräraha saatiin budjettiin. Teknillisen

korkeakoulun rehtori Jaakko Rahola kävi budjettiosastolla, jonka päällikkö Rekola oli, kertomassa TTK:n suunnitelmista käynnistää insinööriopetus rinnakkaisopetuksena yhteistyössä Tampereen Teknillisen opiston kanssa. Rekolan mukaan tämä oli järkipuhetta ja rahat saatiin lisäbudjettiin. Kolmella hankkeen helsinkiläisellä vaikuttajalla oli tamperelaistausta: Esko Rekola, Jaakko Rahola ja vararehtori Viljo Kuuskoska yhdisti koulunkäynti Tampereen lyseossa.²⁸

Rahojen varmistuttua kauppa- ja teollisuusministeriö asetti toimikunnan huolehtimaan käytännön järjestelyistä. Siinä oli edustajia Tampereen kaupungilta (apulaiskaupunginjohtaja Pentti Halonen), Teknilliseltä Korkeakoulusta (Korhonen), Tampereen teollisuudesta, Tampereen teknillisestä oppilaitoksesta (Valorinta) sekä kauppa- ja teollisuusministeriöstä (Guvenius).²⁹ Professori Korhosesta tuli sivukorkeakoulun esimies. Tampereelle otettiin 111 opiskelijaa, kolmeen opintosuuntaan kuhunkin 37. Näistä 20 meni sotapalveluun. Opinnot aloitti 100 opiskelijaa.³⁰ TTK asetti erikseen sivukorkeakoulun hoitotoimikunnan, joka vastasi hallintokollegiota. Toisen toimikunnan tehtävänä oli suunnitella sivukorkeakoulun kehittämistä. Prof. Paavola katsoi, että Teknillinen Korkeakoulu pitäisi suosuisana, jos Tampereen kaupunginhallitus voisi ilmoittaa haluavansa tukea Teknillistä Korkeakoulua sen Tampereen osaston ylläpidossa ja suunnittelussa.

TEKNILLINEN KORKEAKOULU JA YHTEISKUNNALLINEN KORKEAKOULU

YKK:n rehtori Paavo Kolilla oli 1960-luvun puolivälissä laajoja kehityssuunnitelmia koskien YKK:n laajentamista monialaiseksi yliopistoksi. On myös ilmeistä, että Koli ajatteli teknillisen korkeakoulun liittämistä Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun (Tampereen yliopistoon) hyvin varhaisessa vai-

heessa. Kolin panos alkuvaihetta lukuun ottamatta ei ollut kovin näkyvä teknillisen korkeakoulun sisäänajossa, mutta hän toimi taustalla. Kolin energia suuntautui YKK:n uusien tiedekuntien perustamiseen. 1964 perustettiin humanistinen tiedekunta. Taloudellis-hallinnollisesta tiedekunnasta tehtiin päätös 24.2.1965, ja seuraavana päivänä kokoontui arvovaltainen joukko Hotelli Tammeriin päättämään teknillisen korkeakouluopetuksen aloittamisesta Tampereella. Vuoden 1965 aikana Tampereen kaupunki ja Tampereen liike-elämä panostivat taloudellis-hallinnolliseen tiedekuntaan. Teollisuusmiehet olivat mukana perustamassa teknillistä korkeakoulua. Syksy 1965 onkin merkittävä taite Tampereen korkeakouluhistoriassa, koska tällöin alkoi kauppatieteiden korkeakoulutasoinen opetus. Kaupallisen alan koulutusta oli Tampereella annettu vuodesta 1890 lähtien.³¹

Paavo Koli vaikutti ratkaisevalla tavalla siihen, mihin Tampereen Teknillinen Korkeakoulu tulisi lopullisesti sijoittumaan. Sijainti- ja tilakysymysten kautta myös yhteistyökuvio sai hyvän perustelun. Ilmeisesti jo vuoden 1964 lopulla kaupunginjohtaja Erkki Lindfors ja Paavo Koli hahmottelivat yhdessä Tampereen Hervantaan sijoitettavaa korkeakoulukampusta. Kaupungin omistama, rakentamaton 1450 hehtaarin maa-alue oli valmiiksi katsottuna,³² kun opetusministeriö pyysi kirjeellään 6.7.1965 rakennushallitusta etsimään Tampereelta sopivaa yhtenäistä maa-aluetta perustettavalle Teknilliselle korkeakoululle sekä samalla selvittämään YKK:n mahdollinen aluetarve, mikäli se sijoitettaisiin samalla alueelle. Opetusministeriö selvitti heinäkuussa 1965 yliopistojen laajentumisen mahdollisia esteitä muissa kaupungeissa.³³ Jo 13.7.1965 Tampere esitelti Hervannan alueen opetusministeriön ja rakennushallituksen edustajille. Teknillisellä Korkeakoululla oli Tampereella tontti ennen kuin korkeakoulun tulosta oli täyttä varmuutta.

Kun sivukorkeakoulun tulo Tampereelle varmistui elokuussa 1965, asetti kaupunki jo 16.8.1965 kampustoimikunnan hankkeen jatkosuunnittelua varten. Rehtori Kolin ja arkkitehti Alapeuson aloitteesta kampustoimikunnan alkuperäistä tarkoitusta eli noin 15000 opiskelijan korkeakouluhydyskunnan kehittämistä laajennettiin siten, että korkeakoulujen ympärille alettiin suunnitella muuta asutusta. Syntyi ajatus Hervannan tytärikaupungista.³⁴

Vuonna 1965 Koli ehdotti, että yliopiston ja teknillisen korkeakoulun tuli organisoida Tampereen korkeakoulukeskukseksi ja hyödyntää käytettävissä olevat maa-alueet, tilat sekä opetus- ja tutkimusresurssit mahdollisimman tehokkaasti yhteisvoimin. Mallin korkeakoulujen alueelliselle yhteistyölle hän löysi ruotsalaisesta Lundin kaupungista, jossa toimivat YKK:n ja TTKK:n kaltaiset oppilaitokset. Koli kehitteli ideoita yhteistyössä Tampereen kaupunginjohtaja Erkki Lindforsin kanssa.³⁵ Kampusvaihtoehto konkretisoitui, kun kaupunginhallitus kirjeellään 1.7.1966 ilmoitti varaavansa Hervannan alueelta tilat molempien korkeakoulujen käyttöön ja pyysi yliopistolta mahdollisimman pikaisesti tarvittavia tietoja rakennusten suunnittelua varten. Lokakuussa 1966 Koli oli aloittanut neuvottelut TTKK:n rehtori Korhosen kanssa.

Korkeakoulujen sijoittaminen Hervannan alueelle oli koko hankkeen johtava ajatus. Teknilliselle korkeakoululle ja YKK:lle suunniteltiin yhteiseen käyttöön muun muassa kirjasto, juhlasali ja tietokonekeskus. YKK:n nopea laajeneminen ja vanhan tontin käyminen ahtaaksi antoivat sysäyksen yhteiselle kampussuunnittelulle, jonka kautta hanketta oli mahdollista viedä eteenpäin. Koli ei voinut yrittää ottaa näkyvää roolia sivukorkeakoulusuunnitelman alkuvaiheessa, koska hänellä oli kesken kahden uuden tiedekunnan perustaminen sekä kehittymässä suuri ajatus kansainvälisestä

tutkimuskeskuksesta. Vuoden 1966 aikana, kun yliopiston omat laajennussuunnitelmat kariutuivat, vaihtoehtoiseksi ratkaisuksi hahmottui uusien tiedekuntien perustaminen TTKK:n osaksi. Näin tapahtui sekä lääketieteellisen tiedekunnan perustamisyhteyden että matemaattis-filosofisen tiedekunnan perustamishankkeen yhteydessä. Matemaattis-filosofiseen tiedekuntaan kaavailtiin oppineita, joissa voitiin tehdä yhteistyötä TTKK:n kanssa. Kolin rehtorikausi ehti kuitenkin päättyä ennen kuin konkreettisiin yhteistyötuloksiin päästiin. Kolin ideoima kiinteä yhteistyö, jopa sulauttaminen, ei olisi ollut mahdollinen, koska yliopisto alkoi irrottautua Hervanta-suunnitelmasta vuonna 1968. Opiskelijat ryhtyivät voimakkaaseen vastarintaan, ja syntyi ajatus keskustakampuksesta, jolle yliopisto on laajentunut.

LOPUKSI

Tampere on korkeakoulukaupunkina nuori, vaikka korkeakoulujen esihistorialle voidaan löytää pitkät juuret. Vuonna 2005 Tampereen yliopistoissa oli yhteensä runsaat 25 000 opiskelijaa, joista teknillisessä yliopistossa runsaat 12 000. Vaikka yliopisto ei Hervantaan muuttanut, on sinne kehittynyt valtava korkeakoulualue, ja 1960-luvun suunnitelmat 15 000 opiskelijan yhdyskunnasta ovat lähes toteutuneet, kun myös oppi- ja tutkimuslaitoksia on sijoittunut alun pitäen yliopiston käyttöön varatulle alueelle. Tampereen yliopisto ja Tampereen teknillinen korkeakoulu joutuivat 1990-luvun alussa opetusministeriön tulilinjalalle, kun ministeriö etsi säästökohteita karsimalla päällekkäisiä toimintoja. Yhdistyminen Tampereen teknis-yhteiskuntatieteelliseksi yliopistoksi ei herättänyt innostusta 1990-luvun alussa, mutta yhteistyötä sen sijaan tiivistettiin. Yhdistymisajatus ei ole saanut kannatusta myöhemminkään, vaikka se on aika ajoin 1990-luvun jälkeen nostettu esille.

¹ Panu Nykänen on selvittänyt teoksessaan *Käytännön ja teorian välissä* Suomen teknillisen opetuksen alkuvaihetta; Ks. myös Rasila, Viljo, Tampereen historia II. Tampere 1984, 654-655.

² Nykänen, Panu, *Käytännön ja teorian välissä. Teknillisen opetuksen alku Suomessa*. Jyväskylä 1998, 99-100; Ks. Myös Wuolle, B. *Suomen teknillinen korkeakouluopetus 1849-1949*. Otava, Helsinki 1949, 55-70.

³ Valorinta, Veikko, *Tampereen teknillinen oppilaitos 1886-1986*. Jyväskylä 1986, 63-66.

⁴ Aamulehti 17.6.1911.

⁵ Vennolan puhe julkaistiin vuonna 1918.

⁶ Tommila, Päiviö, Suomalaisen tieteen voimakkaan kasvun kausi. Teoksessa *Suomen tieteen historia* 4. WSOY, Helsinki 2002, 115-118; Vennola, J. H., *Yhteiskunta ja tieteellinen kasvatuksemme. Näkökohtia sosiaalisen sivistyksemme ja korkeakoulukysymyksemme kannalta*. Otava, Helsinki 1918.

⁷ Valorinta, Veikko, *Tampereen teknillinen oppilaitos 1886-1986*, 91.

⁸ Ks. Rui, Timo, Ulkomaiset tiedemiehet Tarton yliopistossa ja virolaisten opintomatkat ulkomaille. *Historian tutkimuksia* 21. Joensuun yliopisto, Joensuu 2001, 215-217.

⁹ Valorinta, Veikko, *Tampereen teknillinen oppilaitos 1886-1986*, 92-93; Ehdotus Teknillisten oppilaitosten uudestijärjestelyksi. Tampere 1920.

¹⁰ Tampereen Teknillisen Seuran kokous 1.3.1919. Tampereen Teknillisen Seuran arkisto. Tampereen kaupungin arkisto (TKA); Ks. Erityisesti *Tekniikan Tampere - Tekniikka ja teollisuus Tampereen rakentajina*. Tampereen Teknillinen Seura, Tampere 1993.

¹¹ Kaarlo Tiililän päiväkirja 2.3.1919. Kansallisarkisto (KA).

¹² Aamulehti 5.3.1919.

¹³ Aamulehti 5.3.1919.

¹⁴ Kaarlo Tiililän päiväkirja 10.3.1919.

¹⁵ Kertomus Tampereen valtuuston toiminnasta 1919, s. 17; Aamulehti 19.3.1919.

¹⁶ Tampereen Teknillinen Seura 29.3.1919. (TKA)

¹⁷ Talvitie, Arvi, *Tampereen teknillinen oppilaitos 1886-1961*. Tampere 1962, 76-77.

¹⁸ Tampereen Teknillinen Seura ptk 29.3.1919; Teknillisen Seuran ptk:t vuodelta 1919-1920, TKA.

¹⁹ Valorinta 1986; Talvitie 1962.

²⁰ Talvitie 1962, 90-93.

²¹ Heiniö, Sulo, *Mitä korkeakouluja Tampereelle*. Tammerkoski 1945, s. 43-45.

²² Aamulehti 26.10.1963.

²³ Tampereen korkeakoulu yhdistyksen kirje 22.11.1963 Tampereen kaupunginhallitukselle. Kapuninhallituksen kokous(KH) 27.1.1964, TKA; Wacklin, Matti, *Lainahöyhenissä kohti teknopolista. Kronikka 30-vuotiaan TTKK:n vaiheista*. Tampere 1995; Seppälä, Raimo, *Hyökkäävä puolustaja. Maakunnan*

selviytymistaistelu ja Tampereen kauppakamari 1918–1998. Helsinki 1998.

²⁴ KH 27.1.1964, TKA.

²⁵ Toimikunnan kokous 14.2.1964, KH:n ptk liitteet 1965 20.12.1965 liite n:o 3202; Toimikunnan kokous 29.10.1964. TKA.

²⁶ KH 20.2.1965 liite n:o 3202. TKA. Läsänä: Vuori-neuvos Paavo Honkajuuri, Uolevi Raade, Björn Westerlund vararehtori prof Viljo Kuuskoski kauppa- ja teollisuusministeriön vt. Kansliapäällikkö Hako Guvenius, neuvottelukunnan sihteeri DI Sakari Seeste. Komitean jäseniä paikalla, kauppakamarin pj toimitusjohtaja Stig Hästö, Nokia Osakeyhtiön toimitusjohtaja T. Sörensen ja Tampereen teknillisen oppilaitoksen vararehtori Veikko Valorinta.

²⁷ Pöytäkirja Tampereen kh:n asettaman teknillisen korkeakoulun perustamista suunnittelevan toimikunnan kokouksesta 5.5.1965. TKA.

²⁸ Rekola, Esko, *Viran puolesta*. Porvoo & Helsinki 1998, 81–82.

²⁹ Ptk Tampereen KH:n asettaman toimikunnan kokouksesta 10.11.1965, TKA.

³⁰ Komitean työ päättyi 20.12.1965 liite 3202/20.12.1965.

³¹ Kaarninen, Mervi, *Murros ja mielikuva*. Tampere 2000, 29–30.

³² Kaarninen 2000, 59–60.

³³ Autio, Veli-Matti & Heikkilä, Markku, *Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripoliittikka 1945–1965*. *Opetusministeriön historia 5*. Helsinki 1995, 252–253.

³⁴ Kaarninen 2000, 59–65.

³⁵ Maula, Jere, *Kaupunkien rakentaminen. Hämeen historia 5*. Hämeenlinna 1986, 384, 394..

LÄHTEET:

Arkistolähteet:

Kansallisarkisto (KA)

Rehtori Kaarlo Tiirilän päiväkirjat 1919.

Tampereen kaupungin arkisto (TKA)

Kaupunginhallituksen arkisto:

Kaupunginhallituksen pöytäkirjat ja liitteet 1964–1965.

Tampereen Teknillisen Seuran arkisto:

Tampereen Teknillisen Seuran pöytäkirjat 1919–1920.

Painetut lähteet:

Aamulehti 1911, 1919, 1963.

Ehdotus Teknillisten oppilaitosten uudestijärjestyksi. Tampere 1920.

Kertomus Tampereen valtuuston toiminnasta 1919.

Kirjallisuus:

AUTIO, Veli-Matti & HEIKKILÄ, Markku, *Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripoliittikka 1945–1965*. *Opetusministeriön historia 5*. Helsinki 1995.

HEINIÖ, Sulo, *Mitä korkeakouluja Tampereelle*. *Tammerkoski* 1945.

KAARNINEN, Mervi, *Murros ja mielikuva*. Tampere 2000.

MAULA, Jere, *Kaupunkien rakentaminen. Hämeen historia 5*. Hämeenlinna 1986.

NYKÄNEN, Panu, *Käytännön ja teorian välissä*. *Teknillisen opetuksen alku Suomessa*. Jyväskylä 1998.

RASILA, Viljo, *Tampereen historia II*. Tampere 1984.

REKOLA, Esko, *Viran puolesta*. Porvoo & Helsinki 1998.

RUI, Timo, *Ulkomaiset tiedemiehet Tarton yliopistossa ja virolaisten opintomatkat ulkomaille*. *Historian tutkimuksia 21*. Joensuun yliopisto, Joensuu 2001.

SEPPÄLÄ, Raimo, *Hyökkäävä puolustaja. Maakunnan selviytymistaistelu ja Tampereen kauppakamari 1918–1998*. Helsinki 1998

TALVITIE, Arvi, *Tampereen teknillinen oppilaitos 1886–1961*. Tampere 1962.

Tekniikan Tampere – Tekniikka ja teollisuus Tampereen rakentajina. Tampereen Teknillinen Seura, Tampere 1993.

TOMMILA, Päiviö, *Suomalaisen tieteen voimakkaan kasvun kausi*. *Suomen tieteen historia 4*. WSOY, Helsinki 2002.

WACKLIN, Matti, *Lainahöyhenissä kohti teknopoliista*. *Kronikka 30-vuotiaan TTKK:n vaiheista*. Tampere 1995.

VALORINTA, Veikko, *Tampereen teknillinen oppilaitos 1886–1986*. Jyväskylä 1986.

VENNOLA, J. H., *Yhteiskunta ja tieteellinen kasvatuksemme. Näkökohtia sosiaalisen sivistyksemme ja korkeakoulukysymyksemme kannalta*. Otava, Helsinki 1918.

WUOLLE, B., *Suomen teknillinen korkeakouluopetus 1849–1949*. Otava, Helsinki 1949.

Mervi Kaarninen, Suomen historian dosentti, työskentelee tutkijana Tampereen yliopiston historiatieteen laitoksella projektissa *Tiede, tutkijat, yliopistot ja innovaatiokeskukset kaupunkien menestystekijöinä*, <http://www.uta.fi/laitokset/historia/attractivcities>.